

Snacka om brott – en podd från Brå

Afrofobiska hatbrott (december 2022)

Medverkande: Klara Hradilova Selin, utredare Brå. Anna Adeniji, filosofie doktor i Genusvetenskap och konsult i frågor om rasism.

Programledare: Monica Landergård, pressekreterare Brå.

I poddavsnittet förekommer citat från personer som intervjuats i Brås studie. Citaten är inlästa av andra personer, än de som intervjuats.

INLEDANDE CITAT

ANNA:

Att lynchas, att hängas, att dras bakom bilar.

MONICA:

Det är starka ord.

KLARA:

Det vanligaste är att bli angripen på en öppen gata, av en främmande person helt enkelt. Och det hänger sannolikt samman med att det här grundar sig i hat mot personer med en viss hudfärg.

MONICA: Välkomna till Brås podd *Snacka om brott*. Hur kan afrofobiska hatbrott ta sig i uttryck? Vilka är det som drabbas och vad vet vi om gärningspersonerna och sammanhangen där hatbrotten sker? Vilka konsekvenser kan utsattheten få och vad kan vi göra åt det? Det är några av sakerna vi ska prata om i dagens avsnitt som tar sin utgångspunkt i den rapport som Brå publicerade i november 2022. Med mig i studion finns Klara Hradilova Selin, som är utredare på Brå och en av rapportförfattarna samt Anna Adeniji filosofie doktor, konsult i frågor om rasism och arbetar med organisationer kring detta. Anna är också en av de vetenskapliga granskarna till Brås rapport. Jag som leder samtalen heter Monica Landergård och är pressekreterare på Brå. Välkomna, Klara och Anna!

KLARA: Tack.

ANNA: Tack så mycket.

MONICA: Klara, jag börjar med att vända mig till dig. Kan du berätta vad Brås rapport handlar om?

KLARA: Den här rapporten är ett resultat av ett regeringsuppdrag som vi fick för cirka två år sedan, där vi skulle beskriva karaktären av afrofobiska hatbrott. Det har vi gjort med hjälp av analys av polisanmälda brott av den typen, och genom att intervjua ett antal afrosvenskar. Rapporten visar var brotten äger rum, vilka de inblandade är och vilka konsekvenser de här brotten leder till. Det finns också ett kapitel om relationen till rättsväsendet som den här gruppen har. Jag kan också nämna att det här är ett tredje uppdrag av liknande typ. Vi har tidigare publicerat en rapport om antisemitiska hatbrott, en annan om islamofobiska hatbrott och nyligen har vi också fått ett uppdrag om hatbrott mot samer. Så, den här rapporten är en tredje studie om hatbrott.

MONICA: Utöver de studier du nämner kan vi i sammanhanget också nämna att Brå vartannat år publicerar statistik över polisanmälda hatbrott och däremellan gör vi fördjupade studier om hatbrott. Du pratar om att ni har tittat på polisanmälda hatbrott, men vad vet vi egentligen om utsattheten? För alla anmäler väl inte att de är utsatta? Det borde finnas ett mörkertal, tänker jag.

KLARA: Så är det sannolikt. Mörkertalet går inte att mäta av naturliga skäl, det finns inget facit. Men mycket tyder på att det är ett ganska stort mörkertal på området, om man utgår från vad våra intervjupersoner säger. Vissa nämnde till exempel att de inte ens visste om att det de hade blivit utsatta för var ett hatbrott. Det var först senare, när de pratade med någon vän som vännen säger att: "Det här är ett hatbrott, det kan du anmäla till polisen". Sedan kanske man inte känner att det finns ett värde i att göra en polisanmälan, för att förtroendet inte alltid är på topp. Speciellt bland unga, svarta killar är det ganska lågt. Flera av de vi intervjuade har haft erfarenheter av rasprofilering med

upprepade kontroller som de inte förstod grunden till. Då går man inte till polisen när man själv blir utsatt, man känner inte det förtroendet man skulle behöva då. Så, sannolikt är det ett ganska stort mörkertal.

MONICA: Anna, möter du det i ditt arbete?

ANNA: Ja, jag som jobbar med organisationer kommer väldigt ofta in i frågor som handlar om diskriminering och kränkande särbehandling, det ligger inte under brottsbalken utan det är diskrimineringslagen och arbetsmiljölagen. Men när jag tittar på det här materialet så ser jag att det finns en väldig glidning. Både av okunskap hos personer som blir utsatta, för vad som faktiskt är ett brott och vad man ska gå till polisen med och saker som händer som man tolkar... man tolkar det inte som ett brott, helt enkelt. Jag skulle tro att många av de saker som händer kanske tas upp på arbetsplatser, med chefer och tas till HR för att det också ryms inom ramen för kränkande särbehandling. Och då når det inte Brås statistik.

MONICA: Om det är på arbetsplatsen till exempel så hanterar man det där, men man kanske inte polisanmäler?

ANNA: Precis. Förhoppningsvis så hanterar man det där. Men det är inte säkert att det görs heller. Men definitivt, flera av de saker som tas upp i den här rapporten är saker jag också ser i andra miljöer.

MONICA: Klara, utifrån rapporten, skiljer sig afrofbiska hatbrott mot andra hatbrott med andra motiv? På vilket sätt i så fall?

KLARA: Det finns både likheter och skillnader. Det finns ganska mycket som är likt, någon slags allmän rasism som grund med varierande uttryck. Men det som karaktäriserar just de här brotten, med afrofofi som grund, är hur otroligt spridda de är. Det är väldigt många olika miljöer och sammanhang och kontexter. Det vanligaste är att bli angripen på en öppen gata, av en främmande person, helt enkelt. Och det hänger sannolikt samman med att det här grundar sig i hat mot personer med en viss hudfärg, och det är något man aldrig kan dölja till skillnad från

till exempel religiösa attribut eller sexuell läggning. Det väljer många att dölja, tyvärr, för att undvika att bli utsatta, men hudfärgen kan man aldrig dölja. Var man än går riskerar man att bli utsatt, och det vet man med sig också, det påverkar en varje dag. Det är väldigt typiskt [för den här typen av brott]. Sedan ser vi också att en större andel av afrofobiska hatbrott utgörs av våldsbrott, jämfört med många andra hatbrott.

MONICA: Blev ni förvånade över det, när ni tog del av resultaten i rapporten?

KLARA: Det är svårt att veta vad man har att förvänta sig. Men det är mycket som tyder på att den här gruppen är särskilt utsatt.

ANNA: Jag skulle vilja lägga till en sak där, apropå skillnad på rasism mellan olika grupper. Vad gäller afrofobi eller antisvart rasism, som man ibland också säger, finns det en väldigt stark avhumanisering. Det ser man bland andra grupper som blir utsatta för rasism också, men vad gäller just idén om personer från Afrika så är det ofta tillmälen där man jämförs med djur eller smuts, den typen av kränkningar. Vilket också möjliggör våld på ett annat sätt, alltså avhumanisering i sig, möjliggör högre grad av våld. För man tänker att det inte riktigt är människor man har att göra med.

MONICA: Vi kommer att komma in på konsekvenser för de som utsätts, men Brå har också intervjuat personer i den här studien som är utsatta för hatbrott och några av dem beskriver det så här:

INLÄST CITAT: *Jag skulle jobba natt, det var höst, runt fyratiden. Då var det en påverkad person, han följde efter mig, alltså i säkert 10 minuter och bara skrek n-ordet efter mig och en massa andra äckliga saker.*

INLÄST CITAT: *Man ville ha tillbaka lynchning. Och då skulle jag lynchas. Dras bakom bilar. Hängas. Man visste var jag bodde. Och det satt sådana här SD-klisterlappar på min dörr.*

MONICA: Ganska starka berättelser. Vad säger du om det Klara, är det här ett vanligt tillvägagångssätt när det gäller afrofobiska hatbrott? Kan du berätta något mer om hur utsattheten kan se ut?

KLARA: Det första citatet speglar ganska väl den stora andelen av de här brotten, som ser ut ungefär så här. Man är på väg någonstans och en främling, en person man inte har en relation till överhuvudtaget, fäller rasistiska och afrofobiska kommentarer mot en. Framför allt verbala påhopp både i form av ärekränkning, ofredande eller ibland till och med olaga hot utgör ungefär 6 av 10 av de polisanmälda brotten med afrofobiska motiv. Sedan finns det också andra typer av hatbrott som till exempel riktar sig mot svarta som grupp, inte mot någon enskild person, men hela gruppen. Det sker oftast via klotter på offentlig plats eller på nätet. Och givet att det får en viss spridning brukar det rubriceras som hets mot folkgrupp. Det andra citatet kommer från en man som har valt att jobba med frågor som rör rasism och afrofobi och har varit delvis offentlig. De här hoten kom i samband med att han har framträtt offentligt. Det är också något vi ser i vårt material, att flera har varit utsatta för ... att när man väljer att engagera sig i frågorna så riskerar man en större utsatthet. Vi kan också se i vårt material att en stor andel av de här brotten äger rum i skolmiljö. Förutom öppen gata och offentlig plats är det den andra vanligaste brottsplatsen. Sedan kan det också finnas viss skevhet i vilka av brotten som kommer till polisens kännedom, just inom skolan så är det ofta, om det är unga som utsätts, så är det ofta personalen eller föräldrarna som anmäler, det är inte den utsatte själv. Det kan finnas en större anmälningsbenägenhet, eventuellt. Men mycket tyder ändå på, enligt våra intervjupersoner, att under uppväxten och speciellt i skolan är det särskilt stor risk för att bli utsatt. Många har sår från barndomen, helt enkelt.

MONICA: Vad tänker du Anna, om utsattheten?

ANNA: Ja, med de här citaten... Jag tänker att det är någonting viktigt här, med att det inte är oskyldiga begrepp och referenser. Alltså, att lynchas, att hängas, att dras bakom bilar.

MONICA: Det är starka ord.

ANNA: Ja, och personer som säger de här sakerna kanske inte själva skulle gå med på att de är rasister, vad vet jag? Men vad svarta människor har blivit utsatta för i historien och tider där det faktiskt var helt sanktionerat, man refererar tillbaka till det som att det vore något som var rimligt. Och det i samband med att använda n-ordet. Det finns en massa olika skällsord och taskiga saker folk kan säga till varandra, men den här typen av begrepp är inte oskyldigt för de har en historia och de har en berättelse. Både personen som har blivit kallad det och personen som säger det vet om att det finns en annan laddning. Det är inte vilken förolämpning som helst. Och det är viktigt att komma ihåg den här glidningen, eller relationen mellan den symboliska och språkliga nivån och det faktiska hotet mot den egna kroppen, som vi ser här.

MONICA: Vi kommer in lite på gärningspersonerna. Vad vet vi om dem, Klara?

KLARA: Där vet vi inte tillräckligt, skulle jag vilja säga. I och med att det är en så stor andel brott där personen är en främling, en fullkomlig främling för den utsatte, så framgår det på sin höjd kanske kön och ålder hos personen. Många är också helt anonyma, som på nätet eller [genom] klotter, det vet man inte alls vem som ligger bakom. Det har vi bara en fragmentarisk bild av. Men där det framkommer några uppgifter så framkommer det att när det gäller ålder så är det ganska spritt. Det är både unga och äldre. Däremot så är tre av fyra av gärningspersonerna män, enligt anmälningarna. De vi har intervjuat pekar ut äldre vita män, som en särskild grupp. Som de upplever förekommer oftare bland förövarna. Samtidigt så är det en ganska stor andel väldigt unga personer. I nästan en fjärdedel av de polisanmälda brotten var det personer under 18 år som låg bakom brottet. Det är en väldigt stor

andel, det är ungefär lika många bland de utsatta också. Som vi har varit inne på är skolmiljön en ganska vanlig brottsplats för de här brotten.

ANNA: Jag tänker på det här med ålder. Det står någonstans, från 10 till 80 [år], bland gärningsmännen. Det är också viktigt att komma ihåg i relation till att det finns en tendens att säga att rasism alltid är värre någon annanstans eller förr i tiden, eller bland de som är extrema. Men tittar man på de gärningspersoner som faktiskt går att identifiera här, så är det en så stor spridning i ålder och i generation att vi inte kan säga att det var bättre förr eller att det blir bättre sen. De här afrofobiska attityderna som också övergår till verbala eller fysiska kränkningar finns i alla generationer.

KLARA: Det kan jag tillägga, att det ser vi också i vårt material när vi har intervjuat personer. Vi har flera föräldrar som dels vittnar om sin egen utsatthet när de var barn och unga, och sina egna barns utsatthet idag. Och de menar att det inte har hänt någonting över tid, att det är precis samma problem idag som när de var små. Som en jämförelsepunkt. De är väldigt oroliga för sina barn, för att de i sin tur inte alls räknar med att en förändring kommer ske på en överskådlig sikt. De vet att de här barnen kommer växa upp med samma rasism som de själva har gjort. Och de ser ingen förändring i sikte, direkt.

INLÄST CITAT: *Jag har ju haft min del av psykisk ohälsa och har behövt bearbeta depressioner och ångest som jag tror att dom flesta som är minoriteter behöver liksom. Men kanske inte låtit det få ta plats. Om det får ta plats så blir det liksom en Pandoras ask som öppnas upp och då kommer jättemycket sår och bubblar över.*

INLÄST CITAT: *Det händer på gatan att folk säger såna här saker, det kan hända på bussen. Så man är ju alltid spänd. Det enda stället jag känner mig avslappnad ... och vissa tycker ju att gå i skogen är avslappnande ... för mig är det när jag är hemma.*

MONICA: Nu hörde vi citat från två av de som är intervjuade i rapporten. Klara, vad säger du om det vi nyss hörde?

KLARA: Ja, det är flera utöver de här två som vittnar om liknande saker. Att utsattheten påverkar deras hälsa, framför allt den mentala hälsan, men också den fysiska. Vi har haft en intervjuperson som har blivit diagnostiserad med posttraumatiskt stressyndrom efter att hon, under många år som ung, har blivit utsatt för rasistisk mobbning. Men det finns också den här ständiga beredskapen, som många vittnar om, som verkligen tär på en psykiskt. I litteraturen brukar det benämnas som minoritetsstress, att man ständigt är beredd på att något kan hända när man lämnar hemmet. Det är otroligt påfrestande och i längden kan det leda till större problem med hälsan, sjukskrivningar och depressioner.

MONICA: Vill du lägga till något där, Anna?

ANNA: Ja, jag tycker att de här citaten är väldigt, väldigt bra i att beskriva den här ständiga vaksamheten. Det kan leda till kronisk stress, och det är både psykisk och fysisk ohälsa. Men det kan också leda till brist på tillit till omgivningen och till samhället. Och det här påverkar också hur man till exempel presterar på jobbet, i skolan. Om man är ständigt vaksam så kan det vara mycket svårare att känna sig som sig själv på jobbet. Att inte ha tillgång till alla sina resurser, både kreativa och mentala resurser, för att man går runt och är stressad och vaksam. Jag har också träffat flera chefer som har medarbetare som inte orkar åka till jobbet. Inte för vad som händer på jobbet, utan för att de är oroliga för att sätta sig på bussen, tunnelbanan eller tåget. Och som därför har bett om att få jobba hemifrån. Det är också konkreta effekter som det får, som vi till exempel ser på arbetsplatser. Men det får också effekter för barn. Jag tänker att om man skulle göra en analys av hemmasittande barn i relation till utsatthet för rasism eller annan form av minoritetsstress ... det är inte den undersökningen vi talar om här, men jag tror att det skulle vara en viktig faktor faktiskt. Undvikande av olika platser är en copingstrategi som man ofta talar om när det gäller minoritetsstress.

Att dölja sidor av sig själv, vilket gör att man inte kan vara social och avslappnad och lära känna sina kollegor, till exempel. Men också, förstås, den extrema vaksamheten. För att man vet inte vem gärningspersonen är. Man vet inte platserna eller när det ska hända, så man måste alltid ha en viss anspänning i kroppen för att kunna vara beredd.

MONICA: Det låter väldigt utmattande, för den som är utsatt för det. Finns det några andra konsekvenser på kort och på lång sikt som det kan få av att vara utsatt?

KLARA: Ja, definitivt. Men först vill jag säga att rapporten handlar om hatbrott i första hand, men gränsen är flytande mellan det som kan beskrivas som brott och det som Anna är inne på. En slags vardagsrasism och afrofobi i ett större perspektiv, som också flera av de vi har pratat med lyfter som det stora problemet egentligen. För det finns ständigt närvarande, och det tär på dem väldigt mycket. Brotten är egentligen toppen på ett isberg. Det är de mest extrema uttrycken för det här problemet, men det finns även annat som också behöver belysas. Men det får bli en annan rapport, helt enkelt. Det jag också tänker på är citatet från mannen som blev hotad, till följd av att han trädde fram offentligt, som jobbade mot afrofobi och rasism och fick hot mot sig. Det i förlängningen blir ett hot mot demokratin, att personer inte vågar engagera sig offentligt i de här frågorna och blir inte heller representerade politiskt, av rädsla för vad det kan leda till.

ANNA: Jag vill verkligen förtydliga här att det är svårt att dra gränserna mellan vad som är vardagsrasism. Och när vi säger vardagsrasism så är det inte att det är så vardagligt att man inte tänker på det, utan det handlar om hur rasism tar sig uttryck i ofta ganska små doser men varje dag. Och det som faktiskt är brott. Och här behöver både brottsoffer och potentiella brottsoffer, men också gärningspersoner och omgivningen bli bättre på att identifiera afrofbiska kränkningar, innan det blir ett brott.

MONICA: Det leder oss över till; hur kan vi förebygga och förhindra afrofobiska hatbrott? Vad kan vi göra? Görs det tillräckligt? Behöver vi göra mer?

KLARA: Det var inte en del av vårt uppdrag att titta på just åtgärder. Men ändå har vi förstås berört dem i slutkapitlet och funderat kring hur vårt resultat kan bidra till att man kan göra något åt problemet. I diskussionen lyfter vi att det finns ganska mycket kunskap redan om afrofobi. Inte just afrofobiska hatbrott, det [här] är den första studien i Sverige. Men afrofobi i Sverige är kartlagt sedan tidigare och många som vi har pratat med, både privatpersoner men också representanter från olika organisationer, uttrycker en frustration över att man inte använder den kunskapen i en större utsträckning som man skulle kunna. Det finns mer att göra. De regelverk som finns, både i arbetsplatser och i skolan, kan tillämpas i större utsträckning. Mycket görs redan, regeringen har så sent som i somras gått ut med åtgärdsprogram mot afrofobi. Men samtidigt, de förslag som finns med där är mer riktade mot rasism i allmänhet, inte afrofobi i synnerhet. Det finns mycket likheter, man kan ändå jobba på det sättet men det är också viktigt att lyfta det särskilda med afrofobiska hatbrott. Det är just att det är hudfärgen det handlar om och att det är så otroligt spritt. Och att det är så mycket våld involverat, i det.

MONICA: Men Anna, du nämnde att man behöver agera innan det har blivit ett brott. Politiska beslut är en sak, men vad kan jag som privatperson göra?

ANNA: Innan vi går till privatperson, tänker jag att det finns många andra aktörer än politiker eller polis som tar emot en anmälan. Det finns fackförbund som behöver bli duktigare på att förstå att det här är arbetsmiljöfrågor. Vi behöver förstå att kränkande särbehandling påverkar inte bara individen utan hela miljön. Skolor, rektorer, all personal behöver sätta in åtgärder tidigare och säga till, för att personer som blir utsatta inte ska gå runt och tro att alla de som är tysta håller med gärningspersonen. Vad kan vi mer tänka oss...

företagshälsovård, att även där och inom psykologin och terapin förstå hur individer påverkas av den här nedbrytande, malande rasismen som finns i samhället. Där finns det flera olika aktörer som kan göra mer. Man talar ofta om att vi behöver mer kunskap. Och här behöver vi mer kunskap om vad rasism är och hur det kan ta sig i uttryck, men också hur den specifika antisvarta- eller afrofbiska rasismen har för historia. Det finns en väldigt tydlig historia till den europeiska kolonialismen och inte minst den svenska rasbiologiska, som man ansåg vara forskning och vetenskap på den tiden, även om vi idag ser att det inte var vetenskapligt korrekt.

MONICA: Nej, där har man tänkt om lite.

ANNA: Där har man tänkt om. Men, det vi ser i den här undersökningen är till exempel en formulering om att det kan finnas konflikter som egentligen har att göra med andra saker.

MONICA Till exempel vaddå?

ANNA: Det kan vara konflikter om vad som helst. Mellan kollegor eller personer på jobbet, där det inte är en okänd gärningsperson. Det [kan vara] någon man kanske har känt tidigare, till och med någon som man har en god relation till. Men där afrofbiska kränkningar används som ett extra slagträ. Och det säger något om hur tätt under ytan som de här föreställningarna är. Det ligger där, och alla vet att man kan använda sig av jämförelser med djur till exempel. Den här typen av rasistiska föreställningar om svarta personer, det är så djupt förankrat i vår kultur och vår historia. Men vi behöver förstå att den här historien gör att de här typerna av kränkningar ligger.... man behöver inte skrapa mycket på ytan för att det ska komma upp och explodera. Den kunskapen behöver finnas. Och jag tror att, om vi tar vita svenskar som grupp, inte som individer utan som grupp, behöver acceptera och förstå att det här är en del av den egna historien. Det är inte på grund av minoriteterna som det här sker. Det är på grund av majoritetskulturen egen historia. Jag märker, när jag är ute och utbildar

på arbetsplatser och i organisationer, att den kunskapen är svår för många att ta till sig. Man tänker att det ligger i historien eller någon annanstans, eller i värsta fall att det är minoritetsgruppernas eget fel. Men om vi inte kommer tillrätta med den här självbilden, att [förstå] rasism och specifikt rasism mot personer med ursprung i Afrika, subsahariska Afrika, som har mörkare hudfärg. Om vi inte kommer tillrätta med att förstå att den här rasismen finns i kärnan i svensk kultur också, så kommer vi inte komma vidare. Då kommer man alltid skylla på någon annan eller något annat problem. Men tillbaka till frågan du ställde tidigare, Monica, om vad man som privatperson kan göra. Det är att säga ifrån tidigt, även om det är något som bara framstår som ett skämt, för att det inte ska eskalera. Här är det också viktigt att komma ihåg, som lyfts fram i rapporten, att en av de fördomar som just svarta personer blir utsatta för är att vara särskilt aggressiva. När en svart person blir utsatt för afrofbiska kränkningar av olika slag och själv säger ifrån så kan det leda till att det eskalerar. Medan om det är en annan som kommer in och säger ifrån så kan det bli ett bättre stöd i situationen. Sedan är det också så att många av de intervjuade vittnar om frustrationen och besvikelsen över att inte fler personer runt omkring säger ifrån. Man måste först bära kränkningen och sedan också ansvaret att alltid säga ifrån själv. Här tror jag att många människor kan bli bättre.

MONICA: Det låter som på din beskrivning Anna och på Klaras beskrivningar också, att det behövs mycket mer insatser och utbildningar på flera plan. [Mer] kunskap och bra underlag för att förändra det som sker. Vi hoppas att Brås rapport kan vara en del i det, som ett kunskapsunderlag för en vidareutveckling av det arbetet. Jag tackar er så mycket för att ni deltog i det här samtalet idag. Och tack till dig som har lyssnat. Vi har alltså pratat om afrofbiska hatbrott med Klara Hradilova Selin som är utredare på Brå och en av rapportförfattarna och Anna Adeniji, filosofie doktor och konsult i frågor om rasism. Du arbetar också med organisationer om detta och är även en av de

vetenskapliga granskarna till rapporten. Stort tack för att ni kom hit idag för att prata om det här.